

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

6-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 6 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy

kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Umarov Sardor Yakubovich

QAYTA BIRLASHGAN GERMANIYA IQTISODIYOTI RIVOJLANISHINING ASOSIY JIHATLARI	12-16
--	-------

Atamuratova Dilafroz Rashidovna

XORAZM XALQ SOVET RESPUBLIKASINING ILK MATBUOTI: “INQILOB QUYOSHI”	17-20
--	-------

Mansurov Ulug‘Bek

XX ASRNING 20-50-YILLARIDA NAMANGAN SHAHRIDA SOG‘LIQNI SAQLASH TIZIMIDAGI MUAMMOLAR	21-24
--	-------

Umid Bekmuhammad, Sayyora Samandarova

XORAZMDAGI JADID MAKTABLARIGA OID TA‘LIM TASHKILOTLARI VA JAMIYATLARI	25-31
--	-------

Norov Shuhrat, Turatosheva Sadoqat

O‘ZBEKISTON YOSHLAR SIYOSATINING IJTIMOY, MADANIY VA TA‘LIMIY SOHALARDAGI FALSAFIY ASOSLARI VA UNING MA‘NAVIY YETUK YOSHLARNI SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI	32-38
---	-------

Sultanov Samandar Mahmud o‘g‘li

QUYI AMUDARYO VA BUXORO-QORAKO‘L HUDUDI MANZILGOHLARINING MODDIY ASHYOLARDA AKS ETISHI	39-42
---	-------

Quranboyeva Sevinchoy

SOVET HOKIMIYATI DAVRIDA XORAZM VILOYATI AHOLISINING UY-JOY QURILISHIDA IJTIMOY HAYOTNING AKS ETISHI (1945-1985-YILLAR MISOLIDA)	43-46
---	-------

Mamajanov Azizbek

SOVET HUKUMATI AGRAR SIYOSATINING O‘ZBEKISTON SSR IRRIGATSIYA TIZIMIGA TA‘SIRI (1950-1990-YILLAR).....	47-52
---	-------

Baxritdinov Jasurbek

AKADEMIK ABDULAHAD MUHAMMADJONOVNING O‘ZBEKISTONDA TARIX VA ARXELOGIYA FANLARI RIVOJIGA QO‘SHGAN HISSASI	53-57
---	-------

Aliqulov Ramazon

TOSHKENT VA FARG‘ONA VODIYSIDAGI DEHQON, CHORVADOR VA HUNARMAND AHOLINING MADANIY, IJTIMOY, SIYOSIY, IQTISODIY ALOQALARNING O‘ZBEK XALQINING ETNOGENEZIDAGI O‘RNI (QANG‘LI QABILASI MISOLIDA)	58-66
---	-------

Abduraxmonov Adxamjon Soxodilla o‘g‘li

1946–1990-YILLARDA QO‘QON SANOATINING TRANSFORMATSIYASI	67-74
---	-------

Tashqo‘lova Dilnoza Turaboy qizi

YANGI O‘ZBEKISTON VA XITOIY XALQ RESPUBLIKALARI IQTISODIY HAMKORLIGIDA “BIR MAKON-BIR YO‘L” TASHABBUSINING AHAMIYATI	75-78
---	-------

Jabborov Qaxramon Jaxongir o‘g‘li

JULIYA KOHENNING XVIII-XX ASRLARDA SEFARD YAHUDIYLARINING IJTIMOY HOLATIGA OID TADQIQOTLARI TAHLILI	79-83
--	-------

<i>Dilfuza Muxammadinova Nasretdinova</i> TA'LIMNING TARAQQIYOT YO'LI	84-89
--	-------

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Ollanazarov Bekmurod</i> INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA TURISTIK XIZMATLAR SOHASIDA INVESTITSION FAOLLIKNI BOSHQARISH: NAZARIYA, AMALIYOT VA XORIJIY TAJRIBA	90-100
<i>Umronov Eldorbek Sodirovich</i> O'ZBEKISTONDA EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI VA ISTIQBOLLARI	101-107
<i>Tangirkulov Bekzod</i> TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY RESURLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	108-115
<i>Aymatov Sirojiddin To'raqul o'g'li</i> TRANSPORT TIZIMINING RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASH KO'RSATKICHLARI TIZIMI	116-125
<i>Ergashev Uyg'un Jabborovich</i> KAMERAL SOLIQ TEKSHIRUVI UCHUN ELEKTRON MANBASINING SHAKLLANISHI, SOLIQ TIZIMIDAGI QO'LLANILAYOTGAN DASTURIY MAHSULOTLARNING AHAMIYATI	126-131

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Nosirxo'jayeva Gulnora</i> AXBOROT VA "OMMAVIY MADANIYAT" XURUJINING DOLZARB MUAMMOLARI	132-136
<i>Panjiyev Suhrob</i> HAQIQATNING KOGERENTLIK XUSUSIYATLARINING YANGILANISHI	137-143
<i>Gadoeva Lobar</i> IJTIMOIY-FALSAFIY TADQIQOTLAR OBYEKTI SIFATIDA SOG'LOM TURMUSH TARZI .	144-148
<i>Djurayeva Nigora</i> SYSTEMIC ANALYSIS OF THE FORMATION OF COGNITIVE ASPECTS OF CONSCIOUSNESS OF THE PEOPLES OF CENTRAL ASIA	149-158
<i>Юлдашев Фаррух Абдурахманович</i> ПОНЯТИЕ ЭКЗИСТЕНЦИАЛИЗМА И ЕГО СТЕПЕНИ ИССЛЕДОВАНИЯ	159-167
<i>Mengliqulov Umid Mamadiyevich</i> MILLIY IDENTIFIKATSIYA MASALASINING TARIXIY-DINAMIK VA ZAMONAVIY KONTEKSTDA TAHLILI	168-173
<i>To'xtarov Ismatulla Murodovich, Ergashev Ulug'bek Adxamovich</i> MAG'RIBNI MAFTUN AYLAGAN MUTAFAKKIR	174-178
<i>Toirov Ilhom</i> IJTIMOIY-MADANIY TARAQQIYOT: SIVILIZATSION ASOSLAR VA YO'NALISHLAR	179-183
<i>Farxodjonova Nodira, Ergashev Ibodulla</i> GLOBALASHUV SHAROITIDA MILLIY O'ZLIKNI SAQLASH VA JAMIYAT BARQARORLIGI: JADIDLAR MEROSIGA IJTIMOIY-FALSAFIY NAZAR	184-188

<i>Ergashev Ozodbek Baxodurovich</i> YUNON MANTIQ ILMINING ARAB TILIGA TARJIMA QILINISHI VA ISLOM FALSAFASIGA KIRIB KELISHI	189-194
<i>Fayziyev Xurshid</i> VOLTER VA BAG'RIKENGLIK GENEZISI	195-199
<i>Sattorova Shalola</i> MIRZO ABDULQODIR BEDILNING ASOSIY FALSAFIY G'OYALARI	200-203
<i>Taylyakova Feruzaxon Sultanovna</i> TADBIRKOR VAZIFALARI VA SHAXSIY SIFATLARI	204-207
<i>Sadullayev Sardor Saydiganiyevich</i> INSON VA SAN'ATNING ARTUR SHOPENGAUER TA'LIMOTIDA ESTETIK TAFAKKUR PRIZMASIDA TAHLILI	208-215
<i>Vaxobova Dilfuza Roziqovna</i> ABU ABDULLOH RUDAKIY ADABIY-FALSAFIY MEROSINI O'RGANISHGA SINERGETIK USULDA YONDASHUV	216-219
<i>Yuldashxodjaev Haydar Hashimxanovich</i> MUSOXONXOJA DAHBIDIY ASARLARIDA USTOZNING SHOGIRDNI TANLASH VA UNI TARBIYALASHDAGI FALSAFIY G'OYALARI	220-224
<i>Umurzaqov Axmadjon Maxamadovich</i> INSON E'TIQODIDAGI O'ZGARISHLARNING METODOLOGIK ASOSLARI	225-231
<i>Teshayeva Gulchehra Murodovna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA SHAXSNING RAQAMLI JAMIYATGA TRANSFORMATSIYALASHUVI	232-237
<i>Yusupova Ranaxon</i> IJTIMOIY MUHIT TEXNOGEN SIVILIZATSIYA VA AHLOQ MASALALARI	238-241
<i>Sharipov Abdukhakimjon Ziyotdinovich</i> SHARQ VA G'ARB TAFAKKURIDA FAROVON HAYOT TUSHUNCHASINING FALSAFIY TAHLILI	242-246
<i>Sultonova Shaxnoza</i> MUNAVVAR QORI MA'RIFIY-AXLOQIY QARASHLARINING FALSAFIY AHAMIYATI	247-251
<i>Dusmanov Sherzod Abduvaliyevich</i> JINOYATCHILIK – YOSHLAR AXLOQIY-MA'NAVIY BUZILISHLARINING MANBAI VA HOSILASI SIFATIDA	252-256
<i>Rajabboy Hasanov</i> FAROVON HAYOT MEZONI VA UNING JAMIYAT TARAQQIYOTIGA TA'SIRINING IJTIMOIY-FALSAFIY ASOSLARI	257-261
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Boynazarov Zokir</i> TARIXIY YOZMA MANBALARDA SOMATIZMLAR VA INSON MANZARASI	262-274
<i>Yeshboyeva Matluba</i> MUHAMMAD YUSUF SHE'RLARI TARJIMALARIDA IBORALARNING BERILISHI ("KO'HNA QUDUQ" DOSTONI MISOLIDA)	275-279

<i>Azizaxon Rasulova</i> SINTAKTIK MAYDON KONSEPSIYASI VA UNING LINGVISTIK TALQINI	280-284
<i>Mamadkulova Kamila Abdukhaliqovna</i> THE IMAGE OF A LITERARY HERO OF THE "LOST GENERATION" IN THE WORK OF E.M. REMARQUE	285-290
<i>Naimova Parvina Rustamovna</i> ITALYAN VA O'ZBEK MULOQOT MATNI JARAYONIDA MULOQOTNING O'RNI VA AHAMIYATI. ITALYAN TILI VA O'ZBEK TILI VERBAL MULOQOT MATNIDA O'XSHASH VA FARQLI JIHATLARI	291-296
<i>Жабборовва Муслима Тохировна</i> ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ УНИВЕРСАЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ДЕЙСТВИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ	297-301
<i>Xudoyberdiyeva Oyjamol, Jo'rayeva Komila</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA QADRIYATLAR IFODASI VA ULARNING TARJIMA MUAMMOLARI	302-306
<i>Ostonova Ramziya</i> LEXIC-SEMANTIC FIELD OF CONSTRUCTION TERMINOLOGY	307-311
<i>Qarshiyeva Tamara, Nabiyeva Sharifa, Samadova Charos va G'aniyeva Inobat</i> AMERIKA VA O'ZBEK ADABIYOTI MISOLIDA «UYG'ONISH VA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH» TAMOIYILLARINING QIYOSIY TAHLILI	312-316
<i>Sumbul Muxammedova</i> XORAZM DOSTONLARIDAGI AYRIM HIKMATLI JUMLALARNING SODDA GAP TAHLILI BO'YICHA IZOHI	317-322
<i>Abduqodirova Zebo Qodirovna</i> XXI ASR TILSHUNOSLIGIDA YANGI YO'NALISH SIFATIDA EKOLINGVISTIKA	323-331
<i>Murtozayeva Zarina Muxtor qizi</i> BADIY ADABIYOTLARDA KONSEPT VA KONSEPTASFERA FAOLLASHUVINING NAZARIY ASOSLARI	332-335
<i>Abiyatova Muslima Maratovna, Abdirasulov Bahodir</i> AUDIOVISUAL TRANSLATION: SUBTITLING AND DUBBING CHALLENGES	336-343
<i>Kayimova Mohinur Salokhiddin kizi, Bakiyev Faxriddin</i> COMPLEXITY OF CULTURE-SPECIFIC UNITS AND SEMANTIC AMBIGUITIES IN TRANSLATION	344-350
<i>Rasulova Nigora Kurbonovna</i> MASHRAB IJODIDA MULAMMA' ASARLAR TADQIQI	351-356

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Djumaniyozova Dilfuza, Matnazarova Muhayyo</i> IJTIMOIY XAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR MUAMMOLARINI HAL QILISHDA YURIDIK KLINIKANING AHAMIYATI	357-362
<i>Mirzaraximov Baxtiyor, Shokirov Boburjon</i> KIBERHUJUMLAR NATIJASIDA SHAXSIY VA DAVLAT SIRLARIGA XAVF SOLISH	363-367

<i>Baymurotov G'ayrat Panjiyevich</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QONUNCHILIK TASHABBUSI HUQUQINI AMALGA OSHIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI	368-376
<i>Esanova Shaxnoza</i> JINOYATGA TAYYORGARLIK KO'RISH VA SUIQASD QILGANLIK UCHUN JAVOBGARLIKKA OID RIVOJLANGAN DAVLATLAR TAJRIBASI	377-383
<i>Abduvaliyev Murodillo</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QONUN BO'YICHA MEROS HUQUQINI TARTIBGA SOLISHNING XUSUSIYATLARI	384-388
<i>Koryog'diyev Bobur Umidjon o'g'li</i> TASVIRGA BO'LGAN HUQUQ: ANGLIYA VA NYU-YORK QONUNCHILIGI QIYOSIY TAHLILI	389-395
<i>Ismaylov Raxat</i> HUQUQNI SHARHLASH JARAYONINING ILMIY-NAZARIY TAHLILI	396-402
<i>Nabiyev Muhridin</i> INSON HUQUQLARI BO'YICHA MILLIY INSTITUTLAR FAOLIYATINING HUQUQIY ASOSLARI	403-406
<i>Kabulov Xojabay, Dauletbaeva Aynur</i> SHAXS SHA'NI VA QADR-QIMMATINING HUQUQIY HIMOYASI VA UNI BUZGANLIK UCHUN HUQUQIY JAVOBGARLIK ASOSLARI	407-412
<i>Utebaev Salamat, Kalbaeva Eldora</i> VOYAGA YETMAGAN YOKI MEHNATGA LAYOQATSIZ SHAXSLAR MODDIY TA'MINOTINING HUQUQIY ASOSLARI VA UNI BUZGANLIK UCHUN JAVOBGARLIK	413-418
<i>Begatov Jasurbek Numonjanovich</i> MEHNATGA OID MUNOSABATLARDI KAMSITISH UCHUN HUQUQIY JAVOBGARLIK MASALALARI	419-432
<i>Komilov Avazbek Bokijonovich</i> QONUN BUZILISHI, UNING KELIB CHIQISH SABABLARI VA BUNGA IMKONIYAT YARATIB BERAYOTGAN SHART-SHAROITLARNI BARTARAF ETISH TO'G'RISIDAGI PROKUROR TAQDIMNOMASINING MAZMUNI VA UNGA QO'YILGAN TALABLAR	433-441
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Gayupova Saodat Xamidovna</i> INDIVIDUAL YONDASHUV ASOSIDA ZAMONAVIY TALABA SHAXSINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	442-446
<i>Akimova Jumaxan, Isakova Malika</i> FIZIKA VA ASTRONOMIYANI O'QITISHDA STEAM TA'LIM TIZIMINING AHAMIYATI ...	447-452
<i>Абдуллаева Мавжуда Эргашевна</i> СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ В ПРОФИЛАКТИКЕ РАСПРОСТРАНЕННЫХ ДЕТСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЙ: МЕТОДИКА ПРИМЕНЕНИЯ ПРОГНОСТИЧЕСКИХ КАРТ	453-460
<i>Mirkasimova Zilola Alisherovna</i> MULTIMEDIA – MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA BILINGVAL KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI VOSITASI SIFATIDA	461-464

<i>Xidirova Durдона Muxtorovna</i> SINERGETIK TA'LIM VA O'QUVCHI-QIZLARNI IJTIMOIIY-MADANIY MUNOSABATLARGA TAYYORLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	465-469
<i>Yazdonov Ulug'bek, Rashidova Madina</i> YOSHLARDA KASBIY BILIM VA KO'NIKMANI SHAKLLANTIRISHGA QARATILGAN ZAMONAVIIY KONSEPSIYALARDA ILGARI SURILAYOTGAN TA'LIMOTLAR	470-479
<i>Elmuratova Zamira</i> INTERACTIVE METHOD IN TEACHING ENGLISH	480-484
<i>Karimova Nilufar Ummatqul qizi</i> SOFT SKILLS IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES: BASES OF IMPROVEMENT OF STUDENTS' INTERPERSONAL AND COGNITIVE SKILLS	485-490
<i>Adilov Shodiyor</i> MUHANDISLIK GRAFIKASI VA DIZAYN FANLARINI INTEGRATSIYALASHDA "G'OYALARNING LOYIHALA" USULI	491-496
<i>Давыдова Руфина Артуровна</i> ПОНЯТИЕ «ДУХОВНЫЙ ГУМАНИЗМ» КАК ОСНОВОПОЛАГАЮЩЕЕ КАЧЕСТВО ГУМАННОГО ПЕДАГОГА	497-500
<i>Abdurazzaxov Abdurasul</i> SPORT-SOQ'LOMLASHTIRISH TURIZMI ASOSIDA TALABALARNING JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI	501-506
<i>Ergashev Tolif</i> O'QUVCHILARNING KARTOGRAFIK BILIMLARINI RIVOJLANTIRISHDA MATEMATIKA VA GEOGRAFIYA FANLARI INTEGRATSIYASINI TA'MINLASH	507-515
<i>Gaziev Baxromjon</i> CHAVANDOZLARNING JISMONIY VA TEXNIK-TAKTIK HARAKATLARINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	516-523
<i>Madaminova Mavjuda Erkinovna</i> TALABALARNING TEXNIK IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	524-529
<i>Kamalova Dilnavoz, Sattorova Aziza</i> FIZIKAVIIY MAYATNIK ORQALI OG'IRLIK KUCHI TEZLANISHINI ANIQLASHDA TALABALARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI	530-535
<i>Sobirova Saida Otabekovna</i> KASBGA YO'NALTIRISHNING ZAMONAVIIY MODELLARI	536-542
<i>Haqberdiyev Baxtiyor, Sotiboldiyev Amiriddin, Abdumutalibov Oyatillo</i> MUHANDISLIK GRAFIKASI VA TASVIRIIY SAN'AT, ARHITEKTURA VA DIZAYN (TEXNIK VA SAN'AT) FANLARINI O'ZARO INTEGRATSIYALASH	543-546

Received: 16 May 2025
Accepted: 1 June 2025
Published: 15 June 2025

Article / Original Paper

IMPROVING THE MANAGEMENT OF FINANCIAL RESOURCES OF COMMERCIAL BANKS

Tangirkulov Bekzod Boxadirovich,

Independent researcher,
Deputy Head of the Remote-Control
Department of the State Financial Control Inspectorate
of the Department for Combating Economic Crimes
under the Prosecutor General's Office of the Republic of Uzbekistan

Abstract. This article deeply studies the formation and effective management of financial resources in commercial banks and analyzes the main indicators of the banking system of our country. Also, the theoretical aspects of managing the financial resources of commercial banks, the need for management and the specific aspects of management, as well as a number of other aspects, were studied and researched. A comparative study of the state of resource mobilization in the banking practice of developed countries is important for developing measures and relevant policies for the effective management of the resources of commercial banks of Uzbekistan.

Keywords: commercial banks, financial resources, management, lending, deposit resources, improvement, Uzbekistan.

TIJORAT BANKLARI MOLİYAVIY RESURLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Tangirkulov Bekzod Boxadirovich,

Mustaqil tadqiqotchi,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi
Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamentning
Davlat moliyaviy nazorati inspeksiyasining
Masofaviy nazorat boshqarmasi boshlig'i o'rinbosari

Annotatsiya. Mazkur maqolada tijorat banklarida moliyaviy resurslarni shakllantirish va uni samarali boshqarish chuqur o'rganilgan va mamlakatimiz bank tizimining asosiy ko'rsatkichlari tahlili atroflicha ko'rib chiqilgan. Shuningdek, tijorat banklari moliyaviy resurslarini boshqarishning nazariy jihatlarini, boshqarishning zarurligi va boshqaruvning o'ziga xos jihatlari hamda boshqa qator jihatlari o'rganildi va tadqiq etilgan. Rivojlangan mamlakatlar bank amaliyotida resurslarni jalb etish holatini taqqoslama tarzda o'rganish respublikamiz tijorat banklari resurslarini samarali boshqarish yuzasidan chora-tadbirlar va tegishli siyosatni ishlab chiqishda muhim hisoblanadi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, moliyaviy resurs, boshqaruv, kreditlash, depozit resurslar, takomillashtirish, O'zbekiston.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I6Y2025N17>

Kirish. Zamonaviy sharoitda tijorat banklari moliyaviy resurslarini samarali boshqarish, xususan moliyaviy resurslarini boshqarishni takomillashtirishning nazariy asosida banklarning barqarorligini oshirish va likvidlikni ta'minlash, tijorat banklarini uzoq muddatli va barqaror resurslar bilan ta'minlash, risk va foyda o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni samarali

tashkil etish hamda bank aksiyalari qiymatini oshirish, vujudga kelishi mumkin bo'lgan risklar darajasini pasaytirish kabi dolzarb masalalar yotadi [1].

Respublika iqtisodiyoti rivojlanishida boshlangan yangi davr tijorat banklari oldida dolzarb vazifalarni qo'yimoqdaki, ularni yechimi tijorat banklarining kreditlash salohiyatini yanada kengaytirib, ular faoliyatining ishonchliligi va samaradorligini oshirish orqali amalga oshiriladi. Belgilangan vazifalarni bajarish uchun banklarda barqaror resurs bazasini kengaytirish, depozit va omonatlarning yangi turlarini muntazam ravishda joriy qilish, aholidan jamg'arma va muddatli depozitlarni qabul qilish hamda kredit qo'yilmalarini manbalarini samarali boshqarish tizimini takomillashtirish borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar natijasida tijorat banklari kreditlash hajmining o'sishiga erishish mumkin [2].

Shularni e'tiborga olib, keyingi yillarda O'zbekistonda tijorat banklarining moliyaviy resurslari hajmini oshirish va banklar barqarorligini ta'minlash masalalariga Markaziy bank va hukumat tomonidan jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmonida "moliya bozorida teng raqobat sharoitlarini yaratish, banklarning davlat resurslariga qaramligini pasaytirish, kreditlashni faqat bozor tamoyillari asosida amalga oshirish, tijorat banklari xizmat ko'rsatish faoliyatini modernizatsiya qilish, banklarning samarali infratuzilmasini yaratish va avtomatlashtirish, shuningdek, banklar faoliyatiga xos bo'lmagan funksiyalarni bosqichma-bosqich bekor qilish orqali bank tizimining samaradorligini oshirish" kabi dolzarb vazifalar aniq belgilab qo'yilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar. Tijorat banklarining barqarorligi va ular faoliyatining rentabelligi – moliyaviy resurslarning shakllanishi va tuzilishiga chambarchas bog'liq hisoblanadi. Tijorat banklari barqarorligi turlarini tahlil qilib chizganimizda, ular ichida eng asosiysi, barqarorlik bazasi bu – "moliyaviy barqarorlik" ekanligini ko'rishimiz mumkin. Olib borilgan tadqiqotlar natijasida "moliyaviy barqarorlik" tijorat banklari faoliyatining birlamchi va asosiy turi ekanligi yaqqol namoyon bo'ldi. Birinchidan, "moliyaviy barqarorlik" tijorat banklari faoliyatida boshqa barqarorlik bloklarni ishlashiga asos bo'lib xizmat qiladi va bazasi hisoblanadi [4; p. 36-37].

Quyida keltirilgan jadvalda tijorat banklarining barqarorlik turlari va uning mazmun-mohiyatini ko'rib chiqamiz.

1-jadval

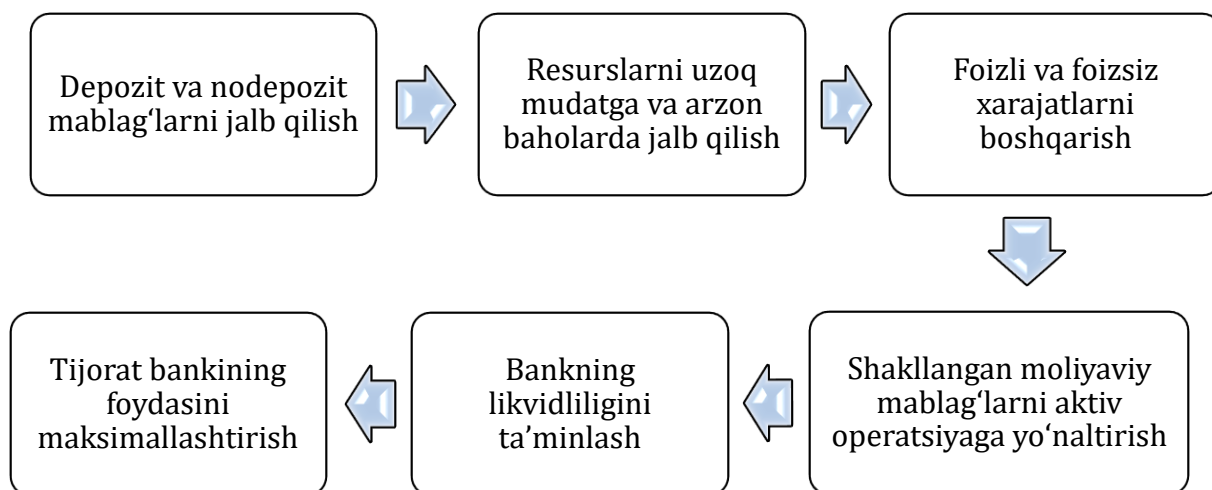
Tijorat banklari faoliyatida barqarorlik turlari va uning iqtisodiy mazmuni¹

Barqarorlik turlari	Mohiyati va mazmuni
Moliyaviy barqarorlik	Tijorat banklari faoliyatining integral ko'rsatkichlari bo'lib, bank moliyaviy-iqtisodiy holatini aks ettiradi, bular: o'z mablag'lari hajmi, kapital strukturasi, daromad va foyda miqdori, kapitalga nisbatan foyda miqdori, likvidlilik va boshqalar
Tijoriy (tijorat) barqarorlik	Tijorat banklarining bozor infratuzilmasiga moslashganligi, bular jumlasiga: bankning davlat bilan aloqasi, banklararo munosabatlardagi ishtiroki, kreditorlar, mijozlar va omonatchilar bilan munosabatlar sifati, bankning ijtimoiy ahamiyati va boshqalar
Funksional barqarorlik	1. Bank ixtisoslashuvi bo'yicha 2. Bank universallashtuvi bo'yicha
Tashkiliy-strukturaviy barqarorlik	Bank alohida faoliyatlarini funksional-texnologik hujjatlar asosida tashkil etilishi
Umumiy barqarorlik	Tijorat banklari aksionerlik kapitali hajmi bilan aniqlanadi

Hozirgi kunga kelib tijorat banklari faoliyatida moliyaviy resurslar manbalarining tuzilishi, resurslar bahosi va uning holati nafaqat bankning kreditlash faoliyati natijalariga, balki kelgusida kreditlash faoliyatdan olinadigan daromadlarni ham prognoz qilish imkonini yaratadi [3; p. 45-46]. Tijorat banklarining kreditlash faoliyati uchun zarur hisoblangan moliyaviy resurslarni banklar tomonidan amalga oshiriladigan passiv operatsiyalari orqali shakllantiradi. Shundan kelib chiqqan holda, tijorat banklari kredit qo'yilmalari manbalarini ikki katta guruhga bo'lish mumkin. Birinchi guruh: tijorat banklarining o'z mablag'lari yordamida kredit operatsiyalarini tashkil etish hisoblansa, ikkinchi guruh: jalb qilingan mablag'lar hisobidan kredit qo'yilmalari shakllanadi va ular bank faoliyatining asosiy foizli daromadlarini olib keladi [1; p. 82-84].

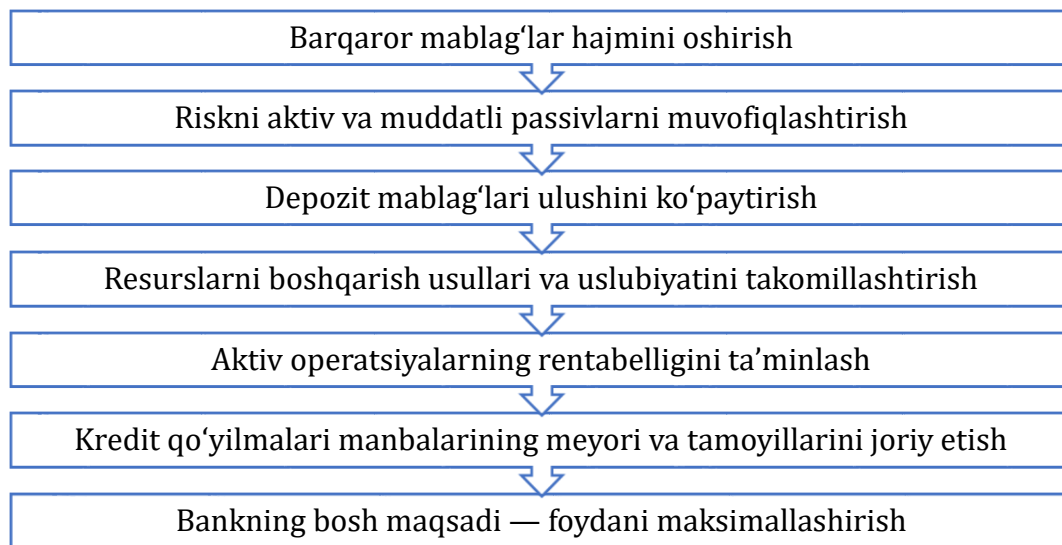
Tijorat banklarining passiv va aktiv operatsiyalari o'zaro chambarchas bog'liq bo'lganligi sababli passivlarning tarkibi va xarakteri ko'p jihatdan tijorat banklarining aktiv operatsiyalarini amalga oshirishda o'z ifodasini topadi. Shu bilan birga resurslar xarakteriga banklarning kreditlash siyosatining o'zgarishi ham ta'sir qiladi [2; p. 23-25]. Quyidagi rasmda tijorat banklari passiv operatsiyalarining asosiy jihatlarini ko'rishimiz mumkin bo'ladi.

¹ Boshqa olib borilgan izlanishlar asosida mustaqil tayyorlandi.

1-rasm. Tijorat banklari passiv operatsiyalarining asosiy jihatlar¹

Bank resurslarining shakllanishi va aylanishi uzluksiz jarayonni tashkil qiladi va bu esa o'z navbatida banklar faoliyatini doimiyligiga asos hisoblanadi. Tijorat banklarining resurs bazasini resurslarning turlari bo'yicha guruhlariga ajratish va ularni optimallashtirish tijorat banklari oldidagi asosiy muammolardan biri hisoblanadi [3; p. 51-52]. Banklarning kredit portfelini samarali tashkil etish va portfelning daromadlilikini oshirish tijorat banklari tomonidan moliyaviy resurslarni samarali shakllantirish, ular manbalarining bahosini va hajmini tizimli boshqarishni taqozo etadi [1; p. 63-65]. Tijorat banklari kredit qo'yilmalari manbalarini shakllantirish, boshqarish, va uni takomillashtirishning asosiy masalalarini quyida keltirilgan rasm yordamida ko'rishimiz mumkin.

2-rasm Tijorat banklari moliyaviy resurslarini boshqarishning dolzarb vazifalari²

Tijorat banklari moliyaviy resurslarini boshqarish va tizimli tahlili jarayonida bank tomonidan jalb qilingan resurslarning holati, ular bo'yicha kelishilgan muddati, iqtisodiy sohalar bo'yicha tasniflanishi, kreditlash uchun yo'naltirilgan mablag'larning bahosi va ularning daromadlilikigi, shuningdek boshqa ko'rsatkichlar bo'yicha monitoring ishlarining

¹ Boshqa olib borilgan tadqiqotlar asosida mustaqil tayyorlandi.

² Boshqa olib borilgan tadqiqotlar asosida mustaqil tayyorlandi.

doimiy tarzda olib borilishi, moliyaviy manbalarning rentabelligiga va bankning kredit portfelini shakllanishiga o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatadi [3; p. 31-32].

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqot ishida tijorat banklari moliyaviy resurslarini boshqarishni takomillashtirish masalalari ko'rib chiqilib, tijorat banklari tomonidan jalb qilingan moliyaviy resurslar samaradorligini oshirish va uning kredit portfelini sifatini yaxshilashga ta'siri alohida tadqiq qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari moliyaviy resurslarini boshqarishni takomillashtirishga oid mavjud adabiyotlarni va shunga o'xshash kontekstlarni har tomonlama ko'rib chiqishni, tijorat banklari moliyaviy resurslar bilan bog'liq ko'rsatkichlarni, statistik ma'lumotlarni tahlil qilishni o'z ichiga oladi.

Shuningdek, tadqiqot metodologiyasi asosan ikkilamchi ma'lumotlar bazasi asosida olib borilgan. Tahlil ma'lumotlarining asosiy qismi O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki ma'lumotlari va Davlat Statistika Agentligi ma'lumotlari tashkil etadi. Shu bilan birga, boshqa tadqiqotchi olimlar tomonidan tijorat banklari kreditlarini takomillashtirishga doir olib borilgan izlanishlari natijalaridan ham keng foydalanilgan.

Ma'lumotlar tahlili va natijalar. Mamlakatimiz tijorat banklari faoliyatida kredit qo'yilmalari manbalari o'sishi, iqtisodiyotni erkinlashtirish jarayonlarining boshlanishi, dollarlashuv darajasining kengayishi va boshqa bir necha asosiy omillar ta'siri doirasida kredit qo'yilmalarining keskin o'sishi kuzatildi [6; p. 45-48]. tijorat banklarining jami kredit qo'yilmalari 2025-yil 1-yanvar holatiga 533,1 trln. so'mni tashkil etib, ularning 66,5 foizi korporativ kreditlar va qolgan 33,5 foizi chakana kreditlar hissasiga to'g'ri keladi [5]. Quyida keltirilgan jadvalda tijorat banklari kredit qo'yilmalarining tarkibiy tuzilishi va uning tahlilini ko'rib chiqishimiz mumkin. Keltirilgan jadval ma'lumotlari asosida uch asosiy yo'nalishdagi: 1) tijorat banklarining jami kredit qo'yilmalari hajmi, 2) tijorat banklari tomonidan yuridik shaxslarga berilgan kreditlari va 3) jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlari ko'rsatkichlarining olti yillik ma'lumotlari yillar kesimida keltirilgan.

2-jadval

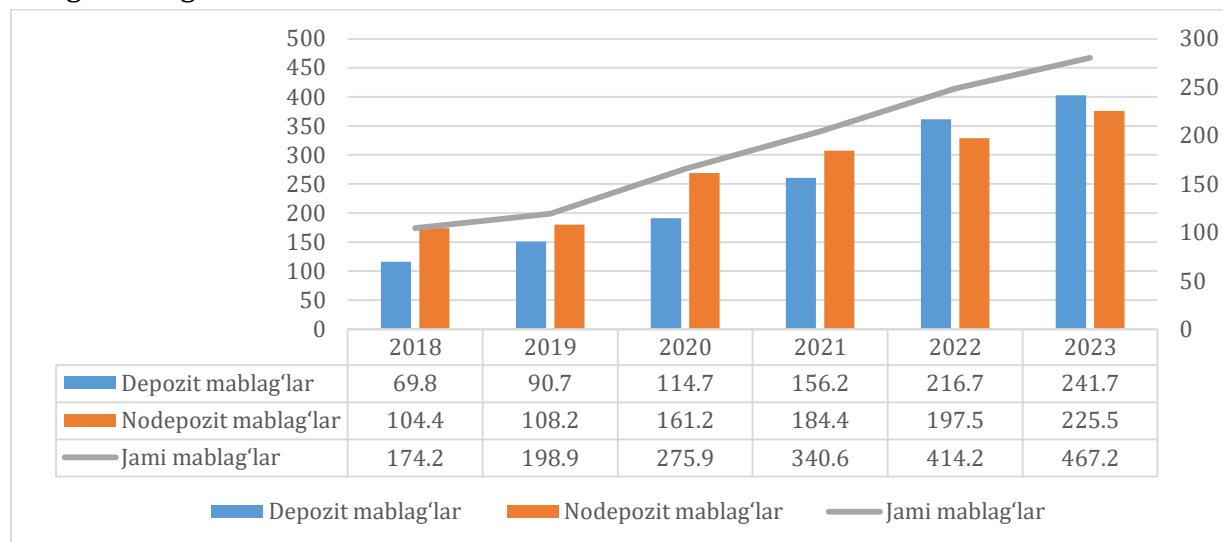
**Tijorat banklari kredit qo'yilmalarining tarkibiy tuzulishi [6],
(trln. so'm va ulushi foizda)**

Ko'rsatkichlar/ Yillar	Kredit qo'yilmalari, jami		Yuridik shaxslar kreditlari		Jismoniy shaxslar kreditlari	
	Summa	%	Summa	%	Summa	%
2019	211,6	100	171,6	81,1	39,9	18,9
2020	276,9	100	222,1	80,2	54,8	19,8
2021	326,4	100	256,9	78,7	69,5	21,3
2022	390,1	100	289,1	74,1	100,9	25,9
2023	471,4	100	322,8	67,9	148,6	32,1
2024	533,1	100	355,6	66,5	177,5	33,5

Banklar uchun yuqori rentabellikka erishishda hozirgi iqtisodiy sharoitdan kelib chiqqan holatda kredit qo'yilmalarini manbalarini to'g'ri shakllantirish va optimallashtirish masalasi muhim bo'lib hisoblanadi. Tijorat banklari faoliyatining samaradorligi va banklarda

barqaror daromad uzluksizligi birinchi navbatda tijorat banklarining “moliyaviy resurslar” bilan qanchalik ta’minlanganligiga bog’liq.

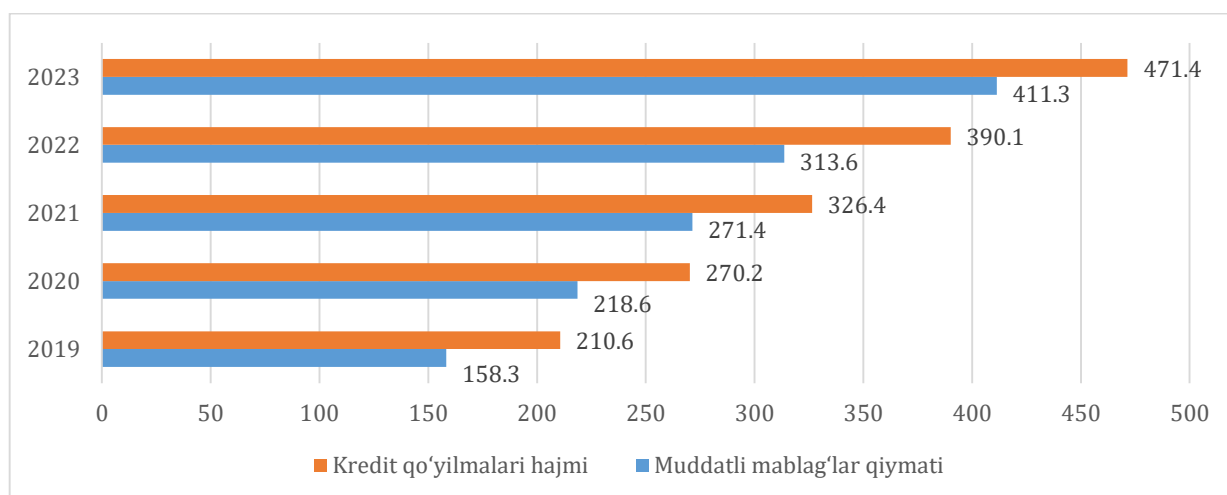
Tijorat banklarining kredit qo’yilmalari manbalari ikki yo’nalishda shakllanadi: 1) depozit mablag’lari hisobidan, 2) nodepozit mablag’lar hisobiga. Quyida keltirilgan rasmda tijorat banklari jami resurslari tarkibida asosiy manbalar: depozit mablag’lari va nodepozit mablag’larining nisbati va dinamikasini ko’rishimiz mumkin.

3-rasm. Tijorat banklari jami resurslari tarkibida asosiy manbalar nisbati va dinamikasi [7] (trln. so'm)

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar asosida shuni aytish mumkinki, tahlil davrining boshidan, 2018-yildan 2021-yilgacha jami resurslari tarkibida nodepozit mablag'larining ulushi ko'proq ekanligini ko'rishimiz mumkin. Tahlil davrining oxiriga kelib, 2023-yilda jami resurslari tarkibida depozit mablag'larini nodepozit manbalardan 7,2 foiz banda oshib 241,7 trln. so'mga yetgan. Shuningdek, nodepozit mablag'lar ham yillar davomida o'sish dinamikasini tashkil etgan holda, 2023-yilda o'tgan yilning mos davriga nisbatan 14,2 foiz bandga o'sib, 225,5 trln. so'mga yetganligini ko'rishimiz mumkin.

Quyida keltirilgan rasm ma'lumotlari asosida tijorat banklarining muddatli mablag'lar va xatarli aktivlari dinamikasini keltiramiz.

4-rasm. Tijorat banklarining muddatli mablag'lari va xatarli aktivlari dinamikasi¹, (trln. so'm)

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar asosida ta'kidlash lozim, tijorat banklari faoliyatida muddatli mablag'lar ajratilgan kredit mablag'lari hajmiga nisbatan kam ekanligini ko'rishimiz mumkin. Tahlil davrining boshidan, 2019-yildan tahlil davrining oxirigacha, 2023-yilgacha bu ko'rsatkich mos ravishda ijobiy holat qayd etmagan. Ya'ni, banklarning muddatli mablag'lari xatarli aktivlari hajmidan oshmaganligini ko'rishimiz mumkin bo'ladi.

Fikrimizcha, bank tizimida depozitlar bazasini oshirishga va hukumatning bank tizimini moliyalashtirishdagi rolini pasaytirishga alohida e'tibor qaratish lozim bo'ladi. Shuningdek, banklar optimal kredit portfelini shakllantirishda jalb qilingan mablag'larining safarbar etilishi (mobilizatsiya) darajasi, tijorat banklari kredit potensialining tuzilishi va banklar amaliyotida tashkil etilayotgan rezerv va fondlar e'tiborga olgan holda amalga oshirishlari muhim.

Xulosa va takliflar. Tijorat banklari passiv operatsiyalari natijasida shakllantirgan moliyaviy mablag'lar ularga aktiv operatsiyalarni bajarish imkoniyatini beradi, banklarning moliyaviy resurslari qanchalik uzoq muddatga va arzon baholarda jalb qilinishi ularning likvidligini ta'minlashda va foydasini oshirishda muhim o'rin tutadi.

Xalqaro bank amaliyotida uzoq muddatli moliyaviy resurslarning ulushi sezilarli darajada yuqori ekanligi ularning likvidligini ta'minlashga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xususan, xalqaro bank amaliyotida banklarning passiv mablag'lari tarkibida depozitlarning ulushi 65-70 foizni tashkil etadi, bu ko'rsatkich mahalliy banklarda sezilarli darajada past bo'lib o'rtacha 43-45 foizni tashkil etmoqda.

Tijorat banklari resurslarini sifatli monitoring qilish va kredit qo'yilmalari manbalarini optimallashtirishni moliyaviy rejalashtirish, taktik va strategik kabi usullarini inobatga olgan holda ularni zamon talablariga mos samarali boshqarishni tashkil etish zarur.

Tijorat banklarining depozitlari manbalarini optimallashtirish sohasidagi yetakchi xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, likvidlik va kapitalni samarali boshqarish, shuningdek, davlat bilan faol hamkorlik muvaffaqiyatning asosiy omillari hisoblanadi.

Tijorat banklari mavjud barcha moliyaviy mablag'lardan aktiv operatsiyalarni amalga oshirish maqsadida foydalana olmaydi. Bu holat tijorat banklari kredit potensialini to'g'ri baholashni taqozo etadi. Tijorat banklari kredit potentsiali qanchalik barqaror va mustahkam

¹ O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki rasmiy sayti ma'lumotlari asosida muallif tomonidan mustaqil tuzildi.

bo'lmasin, boshqa bir tomondan jamiyatda mazkur kreditlarning barchasiga ham talab mavjudligi yoki yo'qligi ham muhim o'rin egallaydi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Adilov M.M. "Tijorat banklari kredit qo'yilmalari manbalarini optimallashtirish", PhD. dissertatsiya avtoreferat ma'lumotlari, Toshkent-2024.
2. Otamurodov H.H. "Tijorat banklari kredit portfelini boshqarishni takomillashtirish", Toshkent, 2019-y.
3. Ortiqov U.D. (2023), "Tijorat banklari moliyaviy resurslari boshqarishni takomillashtirish", DSc. dissertatsiya avtoreferat ma'lumotlari, Toshkent-2023.
4. Omonov A.A. "Tijorat banklarining resurslarini samarali boshqarish masalalari". Iqtisod fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. avtoreferati, Toshkent, 2008.
5. Sattarov O.B. O'zbekiston Respublikasi bank tizimi barqarorligini ta'minlash metodologiyasini takomillashtirish i.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. – Toshkent, 2018-y.
6. O'zbekiston Respublikasi, Markaziy Banki, "Moliyaviy barqarorlik sharhi", ma'lumotlari, 2023-yil.
7. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2018-2024-yillardagi tijorat banklari faoliyati to'g'risidagi hisobot ma'lumotlari.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 6 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).